

מחאה נגד ההפיכה המשטרית בישראל (מימין), הפגנה נגד המשטר הפרורסי בנאורגיה, הפגנות בפולין ב-2020, מעצר לאופולדו לופס בוונצואלה (למטה) ומחאה נגד ממשל טראמפ בגרמניה (למטה משמאל). כבר אי אפשר לסמוך על ארה"ב צילומים:

התעמולה שם עברה מהטלוויזיה הציבורית לערוץ פרטי סטיל 14, רק בעוצמה חמורה יותר. ברשתות החברתיות הפולניות המצב חמור, והמסרים הפופוליסטיים עדיין שולטים בשיח.

אקטיביסט פולני שהקים ארגון למעקב דיגיטלי אחר הנוכחות ברשת של נבחרי ציבור, אמר לי שהמרכיב שמאל במדינה לא קיים ברשתות, כי הם לא מדברים את שפת האלגוריתם. הארגון שלו מציג נתונים ומראה מה עובד כדי לאזן את השיח. כשבדיקתי לראות את הליברלים שהצליחו לייצר תהודה, גיליתי שהם מדברים כמו הפופוליסטים מימין – רק מה כיוון ההפוך: רטוריקה נגדית והפחדות ממה שהימין יעשה אם יחזור לשלטון.

התקווה הטכנולוגית החדשה

אחד משני ימי הכנס התמקד בטכנולוגיה. אנשי האיחוד האירופי הציגו בגאווה את הרגולציה המתקדמת בעולם כיום, שמחייבת הסרת תכנים מזיקים וחשיפת מנגנוני האלגוריתמים. גולת הכותרת היא חוק טרי שמדרג את הסיכון בשימושי בינה מלאכותית (AI) ומאפשר לאסור שימושים שלו. אלה בדיוק החוקים שסגן נשיא ארה"ב, ג'יי. די. ואנס, איים שאם יופעלו – ומי שייפגע מכך הוא אילון מאסק, בעלי רשת X – ארה"ב תנטוש את נאט"ו, לא פחות. זו רק הוכחה לאפקטיביות של החוקים האלה.

אולי בגלל זה ומשום שאין ברשותה רשת חברתית, מיקרוסופט הייתה ענקית הטכנולוגיה היחידה ששלחה נציגה בכירה לכנס. היא זכתה לשבחים בכל פאנל וכינוס סגור, כולל על כך שבחברה לא נכחו בתמונה הידועה לשמצה של ברונני הטכנולוגיה מצוטטפים בהשבעת טראמפ. מי שהייתה שם נרדף לאימפריה חסרת רסן, נהפכה פתאום לקול, אולי היחיד, של אחריות דיגיטלית. נציגת החברה אמרה בכנס את כל המילים הנכונות על אתיקה ושימוש בטכנולוגיה ככוח חיובי.

גם אם הם היוצא מן הכלל שמעיד על הכלל, הצד המעודד בכל זאת היה השימוש בכלים דיגיטליים לחיזוק דעות דמוקרטיות. למשל, באוקראינה מוכת המלחמה, לכל אזרח יש אפליקציה ממשלתית המרכזת את כל המסמכים והאישורים שאתם יכולים לדמיין. אפי שר לעשות בה כמעט הכל, כולל להתחתן בקליק אחת. וזה לא נגמר שם: בכנס פגשתי יומיים שפיתחו סוכני AI שחודרים לקבוצות וואטסאפ וטלגרם, מזהים דיסאינפורמציה ומגיבים בזמן אמת, לעתים אפילו בהודעות פרטיות. לא בטוח שהמשתמשים יודעים שהם מדברים עם בוט משוכלל, אבל למיזם הזה כבר יש חושים עם ממשלות. ולא רק בוטים: בכנס בלטו גם רשתות עצמאיות לבדיקת עובדות, שפועלות בסטנדרטים גבוהים ומתחדדים כדי לשקם את אמון הציבור במידע מהימן.

במקביל, האיחוד האירופי מגבש כיום "מגן דמוקרטי" (Democracy Shield) – מיזם חדש נגד התערבות זרה ובינה מלאכותית רעילה. בין הכלים: רגולציה דיגיטלית, תקצוב חינוך לחשיבה ביקורתית ושיתופי פעולה במלחמה בפייק. כמי שעורך סדנאות איך להתגונן מפייק ניוז, קשה להישאר אדיש

המטרה: להכחיד את הדיקטטורות בעולם עד 2050

כנס מיוחד שהתקיים החודש בדנמרק ניסה למצוא דרכי פעולה כדי להתמודד עם הגל הפופוליסטי שמאיים כיום על הדמוקרטיה בעולם. חוץ מהשקעה בחינוך, בטכנולוגיה והתחמשות בנשק, המסקנה היא שהכוחות הדמוקרטיים חייבים לפעול בכוח וביחד, כי את זה השלטונות האוטוריטריים למדו כבר מזמן

תומר אביטל

אין דרך לייפות את זה, או נתחיל מהחדשות הקשות: ישראל נהפכה למדינה הכי פחות פופולרית בעולם. הפעם זה רשמי. לא מקום כזה חמוד באמצע או שליש מהסוף, אלא מקום 99 מתוך 100 במדד הפופולריות הגלובלי של קרן "ברית הדמוקרטיה", כשרק איראן מתחתיה. נו. תחרויות שירה בצד, העולם לא קונה את תעמולת הממשלה שלנו, והוא אמר זאת בקול רם ובייצוג גלובלי מגוון. הנתון המבעיית הזה הופיע במה שנקרא "תפיסת הדמוקרטיה 2025", סקר עצום שנערך ממש באחרונה, שכלל 111 אלף אורחים מ-100 מדינות.

לאופולדו לופס, ראש עירייה לשעבר בוונצואלה שישב בכלא כשבע שנים תחת שלטונו של ניקולאס מדורו, שליט סמכותני המזוהה עם השמאל הפופוליסטי, הדגיש כי עלינו להשתחרר מהאשליה שדיקטטורות צומחות רק מימין, אלא יכולות לנבוט מכל נקודה על הספקטרום הפוליטי. "זו לא שאלה של אידיאולוגיה", אמר, "אלא של כוח וכסף".

התחתי מעולם לא נראתה כה גלובלית, והמסקנה ברורה: ישראל נהפכה לסמל של נסיגה דמוקרטית. זו גם הייתה קבלת הפנים שציפתה לי לפני שבועיים בכנס הדמוקרטיה בקופנהאגן כמשתתף היחיד מישראל. כנס סגור למוזמנים בלבד – הכולל בעיקר עיתונאים, אקטיביסטים, יזמים ופעילים חברתיים – שמפגיש מובילי בית הנבחרים לשעבר בארה"ב ננסי פלוסי וראש שיש ממשלת בריטניה לשעבר דיוויד קמרון ובוריס ג'ונסון, חלקם בום, ומומחים עולמיים שפועלים לחיזוק את הדמוקרטיה שנחלשות מכל עבר. הגעתי לכנס כאקטיביסט, עיתונאי וכועץ בהתנדבות ל-Democrisis – תנועה אזרחית שפרעלת לכוונן שיתופי פעולה בין אזרחים במדינות שבהן הדמוקרטיה נפרמת מבפנים. הרעיון של דמוקרטיסטים פשוט: אם משטרים אוטוריטריים עושים קופי-פייסט לשיתות דיכוי, גם אנחנו, אזרחי העולם החופשי, חייבים ללמוד זה מזה ולבנות חזית משותפת. זוכרים את הסרטונים בתחילת ההפיכה המשטרית בישראל של שופטים מפולין שסיפקו לנו הצצה מצמררת לעתיד? זה הם.

פולין עשתה בינתיים סוג של מהפך. הפופוליסטים טים הודחו מהשלטון והמדינה נחשבת לסיפור הצלחה. אלא שמשתתפים פולנים בכנס הסבירו לי בעיניים עצובות כי מאתגר לעשות undo לנוקים, והפופוליסטים לא נעלם, הוא רק החליף ערוץ, תרתי משמע.

מטרת הארגון שאפתנית: הכחדת הדיקטטורות בעולם עד 2050. כעת ממפים בארגון איך אוטורי-טרים גונבים בחירות, מחסלים תקשורת ובתי משפט, ומצד שני, בודקים מה עוזר לעצור את זה. לפי ממצאים שהוצגו בכנס, ההתקפות תמיד מתחילות במערכת המשפט, ממשיכות דרך פגיעה בחברה האזרחית והטלת קשיים על מפלגות אופוזיציה להתמודד בבחירות. מה שעובד לאותם גורמים, מתברר, הוא התעללות פומבית בשופט או עיתונאי. ליברלים תמימים בטוחים כל פעם שמהלך כזה ישחק לטובתם ויעיר את הציבור, אומרים בארגון, אבל בפועל זה יוצר אפקט מצנן אדיר ויש להילחם בכך בכל הכוח.

התשובה למיגור הדיקטטורה, לדברי אנשי World Liberty Congress, היא בלמים. הרשות השופטת היא האפקטיבית ביותר, אבל רק אם יש לה גב ציבורי חזק אותו מספקת חברה אזרחית נמרצת. בלי אקטיביסטים אמיצים, אין שופטים אמיצים שיתעמתו עם השלטון.

לאור הנתונים הלא מחמיאים על ישראל, בילי-תי את רוב הכנס בהתגוננות, אבל זה היה מיותר. המשתתפים יודעים שהישראלים לא עשויים מק"ש אחת, הוכירו את התמונות האיקונויות מהמחאות ברחבי הארץ, ותהו איך הצלחנו לבלום חוקים דיקטטוריים, אף שלקואליציה יש רוב מובהק.

"צריכים מגפיים על הקרקע"

מי שנראתה מודאגת בכנס הייתה מנכ"לית Freedom House, שארגונה פועל מאז 1941 לקידום חירות ודמוקרטיה בעולם מטעם ארה"ב, אבל כעת מממשל טראמפ מבטל לארגון את התקציב. זה צעד לא חוקי, היא אומרת, ומלינה שאפילו המיליון "מיסאינפורמציה" ו"דיסאינפורמציה" נהפכו כעת למוקשים פוליטיים עם מטען "שמאלני". היא ואחד רים אמרו בכנס ישירות: אל תחכו לארה"ב, קחו את המושכות.

ואכן, החשש מאובדן ההובלה של ארה"ב בסוגיה הדמוקרטית, מהפינוקים שממשל טראמפ נותן כיום ליריבים כמו איראן ורוסיה ועד הסנקציות שארה"ב שומרת לבעלות בריתה כביכול באיחוד האירופי, היה מהשיחות המרכזיות בכנס. המסר של בכירים כמו קמרון וי"ר הכנס אנדרס פוג ראסמוסן, לש"כבר ראש ממשלת דנמרק ומוזכ"ל נאט"ו, היה חד: אירופה צריכה לעמוד על הרגליים לבדה. הדרך? התחמשות מאסיבית של נשק, גם במחיר כואב של קיצוץ בשירותים החברתיים – כדי שאירופה לא תהיה תלויה בעוצמה הצבאית של ארה"ב.

רוב באוואר, יו"ר הוועדה הצבאית של נאט"ו עד לאחרונה, הופיע במדים רשמיים, ובאחד הפאנלים אמר לקהל בקור מצמרר: "זה לא רק כסף. אנחנו צריכים חיילים. מגפיים על הקרקע. אנשים אמיתיים שיילחמו בקרוב. ולמי שזה לא ברור, זה כו"ל גם אתכם."

וכך, חלק לא מבוטל מכנס שנועד לקדם דמוקרטיה, הוקדש דווקא להגדלת תקציבי הביטחון באירופה. זה הפתיע אותי וגם אחרים, אבל כשמגלים שראסמוסן מכהן גם כראש חברת ייעוץ שמספקת שירותי לובי לתעשיות ביטחוניות שמחמשות את אירופה, זה מפתיע פחות. הדמוקרטיה בהחלט בסכנה וההתחמשות האירופיות נחוצה מתמיד, אבל חשבון הבנק שלו ירוויח היטב מהמהלה.

כן, לא יפה לירות בתוך הנגמ"ש, במיוחד אחרי יומיים מלאי השראה. אבל אם בכנס דמוקרטיה אי-אפשר להעיר על ניגוד עניינים שקוף כמו טיל, אז איפה כן? טהרונת אינה תקלה במחנה הליברלי. היכולת להפעיל חשיבה ביקורתית גם כלפי עצמינו, ולזהות אינטרסים גם במחנה שאנחנו תומכים בו – זו דמוקרטיה.

חזרתי מהכנס מצויד בתקווה מאירופה: פחות סיסמאות, יותר כלים. פחות טרויקה, יותר מדיניות. הדמוקרטיה לא תשרוד רק בזכות מחאה, אלא כשהציבור ירגיש שהיא שלו, וכשנעדין אותה לגרסה הבאה. הפופוליוזם ניוון מפתח ופילוג, ועלינו להציע תקווה ובהירות. ומעל הכל: בדמוקרטיה אסור להיות לבד. האוטוריטרים כבר למדו לעבוד יחד. עכשיו תורנו. ●

הכותב הוא עיתונאי עצמאי ויועץ בהתנדבות לדמוקרטיסטים

גיל אליהו, AFP/MICHAELA STACHE, רויטרס, Zurab Tsertsvadze / AP, WJTEK RADWANSKI / AFP

עיתונאי גאורגי עצמאי שקיבל מענק מהאיחוד האירופי אמר לי שהוא צפוי לקבל בקרוב "ביקור" מהמשטרה. הסיבה: הוא סירב להירשם כ"סוכן זר" עקב חוק חדש קובע שכל מי שמקבל תמיכה כספית מחו"ל – חייב להירשם כסוכן זר או להסתכן במאסר של חמש שנים. חוק דומה עבר בפברואר קריאה טרומית בישראל

מענק מהאיחוד האירופי אמר לי שהוא צפוי לקבל בקרוב "ביקור" מהמשטרה, עקב חוק חדש קובע שכל מי שמקבל תמיכה כספית מחו"ל חייב להירשם כסוכן זר או להסתכן במאסר של חמש שנים. וגם אם נרשמת כ"סוכן זר", האקטיביסטים הגאורגים טוענים, עדיין יש סיכוי טוב שתישלח לחמש שנות מאסר, והחברה האזרחית במדינה חרדה לגורלה.

חוק דומה להחריד עבר בפברואר 2025 קריאה טרומית בישראל, בטרמינולוגיה זהה, רק שהוא עדיין לא מדבר על מאסר, אלא על מיסוי 80% מהתרו-מות. כשסירפתי זאת לחבריי הגאורגים, הם אמרו לי להיזהר אצלם ניסו להעביר לפני שנתיים חוק רך יותר – ורק בהמשך הממשל הלך על כל הקופה.

כדי להירגע, בהפסקת הצהריים ניסיתי חוויית VR שהוצעה במבואה. רצייתי קצת להתאזר, אבל החוויה ממחישה איך נראה מבפנים כלא "המקקים" בוונצואלה. הרגשתי איך זה להיות אסיר פוליטי דחוס בתא עם 30- אסירים פוליטיים ללא שירותים ועם עינויים קשים. זו טרגדיה שמתרחשת ברגעים אלה במקום שנקרא El Helicoide, אבל העולם עסוק מכדי לטפל בו. וכשבכנס דמוקרטיה הפסקת המנוחה היא הדמיה של כלא עינויים, אתה מבין כמה עמוק הבור.

המסר המרכזי של הכנס היה חד וברור: משטרים אוטוריטריים משתפים פעולה ולומדים זה מזה; ובצד הדמוקרטי אין תיאום דומה – וזה חייב להשתנות. לשם כך הוכרו בכנס על הקמת המיזם הבינלאומי Global Counter Autocracy Knowledge Network, ביוזמת ארגון World Liberty Congress, שבין מייסדיו אלוף העולם לשעבר בשחמט והפעיל החברתי גארי קספרוב, ואסירים פוליטיים לשעבר כמו לאופולדו לופס, שכינה כראש עירייה בוונצואלה, עד שנשללה ממנו הזכות להתמודד שוב לתפקיד ציבורי. לופס ישב בכ"לא כשבע שנים תחת שלטונו של ניקולאס מדורו, שליט סמכותני המזוהה עם השמאל הפופוליסטי, ממשיך דרכו של הוגו צ'אבס. לופס, מהקולות הבר-לטים בכנס, הדגיש כי עלינו להשתחרר מהאשליה שדיקטטורות צומחות רק מימין. הן יכולות לנבוט מכל נקודה על הספקטרום הפוליטי. "ווא לא שא"לה של אידיאולוגיה", אמר, "אלא של כוח וכסף".

יו"ר הכנס, אנדרס פוג ראסמוסן צילום: Mads Claus Rasmussen/א"י

שם מנסים לוודא שכל חוק חדש מביא בחשבון גם את ההשלכות על הניגים שלנו. בישראל אגב, היה מו"סד דומה עד ששר המשפטים יריב לוין, עוד כשהיה ח"כ, ביטל אותו ב-2010 כאילו מדובר בלקונה טכנית, ולא בעתיד ילדינו.

אזהרה מגאורגיה

מה שמעודד הוא לדבר עם כאלה שנמצאים במצב גרוע יותר. פגשתי בכנס נציגים ממדינות שבהן חופש הביטוי הוא מותרות, כמו גינאה המשוונת וגאורגיה – שם מפגינים ברחובות כבר חצי שנה, השלטון הפי-רורוסי נהיה אלים יותר ויותר, ויותר מ-300 עי-תונאים כבר נפצעו. עיתונאי גאורגי עצמאי שקיבל

לפער שלנו בתחום: מערכת החינוך בישראל כלל לא מכירה בחשיבה ביקורתית בנושא לימוד בסיסי הקואליציה של בנימין נתניהו מסרבת לדון בבוטים או בדיסאינפורמציה, ויוזמי AI שמפתחים כלים לזיהוי שקרים – נשארים מחוץ לתמיכה ממשלתית.

מן הצד השני, העיתונאים בכנס, שאמורים לספק את העובדות, נשמעו מיואשים. הציבור מעדיף כיום תגרות טוויטר על פני עיתונות מעמיקה, אמרו לי עיתונאי מ"ניויוויק" ועיתונאי דני. עם זאת, הדני התעקש שהרשתות החברתיות הן לא הסיבה האמיתית להידרדרות הדמוקרטיה, אלא תירוץ נוח שאנחנו אוהבים לספר לעצמנו. לטענתו, הליברלים קיבלו עשרות שנים לדאוג למי שנשאר מחוץ למשחק, אך הונחו אותם – וכך הימין הפופוליסטי נהיך לתקווה שלהם. "כשהמצב חרא", אמר העיתונאי הדני, "מצביעים לכל אלטרנטיבה שיש".

דנמרק, מארחת הכנס, דווקא ניצלה מהגורל הזה. כן, דנמרק היא מהדמוקרטיות הבודדות שחזר מקות מגל הפופוליוזם הנוכחי. כמה אנשים שונים הסבירו לי שם שזה נובע בעיקר ממדיניות הגי-רה נוקשה ומוקדמת שעקפה בסיבוב את כל מדינות האיחוד. ייתכן כי הדמוקרטיה הדנית חזקה גם בגלל קהילתיות ומודל רווחה נהדר, קואופרטיבים (חברות שמתנהלות בצורה דמוקרטית ושיוכות לעוברים) ובכלל, חינוך לדמוקרטיה מלמטה למעלה ול-כל הרוחב.

בנוסף, בכנס פגשתי בחור דני שארגונו עוזר לצעירים רים להשתלב בפוליטיקה המקומית באמצעות מערך מרשים של מועצות נוער עירוניות – גופים שלוקחים חלק פעיל בהחלטות במועצות המקומיות. צעירים נבחרים או מתקבלים, משתתפים בדיונים ומשפיעים על מדיניות. מוסד דמוקרטי חשוב נוסף שכבר קיים באיחוד האירופי הוא "נציגי הדורות הבאים".